

קדושת בכורה, ואם כן, אף על גב דאין חליפיו ביד כהן נמי ייפטר מן המתנות — קא משמע לן רבי אלעזר לא כן.

ומתמהת הגמרא על תירוץ זה: ומי מצית אמרת הכי — שאין הטעם משום דחליפיו ביד כהן ועשו את שאינו זוכה כזוכה — והא תני סיפא [במשנה בעמוד ב] גבי ספק בכור שחליפיו ביד כהן, בטעמו של רבי יוסי הפוטר מן המתנות:

שהיה רבי יוסי אומר:

יח-ב כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב —

הרי משמע: חליפיו ביד כהן אין, אבל אין חליפיו ביד כהן — לא, ואם כן, חזרה קושיא למקומה, למה הוצרך רבי אלעזר להשמיענו זאת!?

ומשנינן: מכל מקום הוצרך רבי אלעזר להשמיענו כן, כי: מהו דתימא:

לעולם לרבי יוסי אף על גב דאין חליפיו ביד כהן נמי פטור, והא דקתני "כל שחליפיו ביד כהן פטור מן המתנות" — לדבריו דרבי מאיר הוא דקאמר ליה:

לדידי אפילו כשאין חליפיו ביד כהן הרי הוא פטור מן המתנות, ומשום דאי מחייבת ליה במתנות, אתי לידי גיזה ועבודה —

אלא לדידך — שאתה חולק על תקנה זו — אזדי לי מיהא, היבא דחליפיו ביד כהן, דעשו שאינו זוכה כזוכה. ואמר ליה רבי מאיר:

אפילו הכי לא נפטר מן המתנות

קא משמע לן רבי אלעזר שכל עיקר דינו של רבי יוסי אינו אלא כשחליפיו ביד כהן, ומשום שעשו את שאינו זוכה כזוכה.

אמר רב פפא:

מעשר בהמה שיש בו מום, הרי הוא נאכל לבעלים, ופטור ממתנות כהונה.

הכל מודים בספק מעשר בהמה — כגון שנתערב מעשר בין בהמות מעושרות, וכולם נאכלים במומן לבעלים — שהוא פטור מן המתנות.

ומקשינן עלה: הכל מודים מאן רבי מאיר — שחייב ספק בכור במתנות — והרי פשיטא, דספק מעשר שאני, שהרי:

עד כאן לא מחייב רבי מאיר התם בספק בכור, אלא הואיל וכהן בא עליו משני צדדים, שאפילו אם תאמר בכור הוא הרי כולו של כהן, אבל ספק מעשר — שאם מעשר הוא אינו של כהן — לא אמר רבי מאיר, אלא מודה הוא שהמוציא מחבירו עליו הראיה!?

ומשנינן: הוצרך רב פפא להשמיענו בספק מעשר שרבי מאיר פטור מן המתנות, כי מהו דתימא: טעמא דרבי מאיר גבי ספק בכור אינו משום שהוא בא עליו משני צדדין, אלא משום שתקנו חכמים כן, דלא תשתכח תורת מתנות, ואם כן, אפילו ספק מעשר נמי מחייב רבי מאיר במתנות מאותו טעם —

קא משמע לן רב פפא שטעמו של רבי מאיר

אינו אלא משום שבבכור הכהן בא עליו משני צדדים.

מתמהת הגמרא על תירוץ זה: **ומי מצית אמרת הכי** דטעמו של רבי מאיר הוא משום שלא תשתכח תורת מתנות!?

והקתני סיפא במשנה הבאה **שהיה רבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן הרי הוא פטור מן המתנות, ורבי מאיר מחייב אף כשחליפיו ביד כהן.** ואי אמרת בשלמא שטעמו של רבי מאיר הוא משום שהכהן בא עליו משני צדדין, היינו שאמר רבי יוסי כל שחליפיו ביד כהן פטור, דמטעם זה אין הכהן יכול לבוא עליו משני צדדין, אבל אם טעמו של רבי מאיר הוא משום שלא תשתכח תורת מתנות, למה נקט רבי יוסי את הטעם משום שחליפיו ביד כהן, שהרי בזה גם רבי מאיר מודה שיש לפוטרו, ורק משום שלא תשתכח תורת מתנות חלק עליו.⁽¹⁾

ומשנינו: אפילו הכי הוצרך רב פפא להשמיענו שטעמו של רבי מאיר אינו משום שלא תשתכח תורת מתנות, כי **מחו דתימא: לעולם רבי מאיר אפילו ספק מעשר מחייב, והא דמיפלגי בחליפין להודיעך כחו דרבי יוסי, דפטר אפילו היבא דכהן בא עליו משני צדדין** — **קא משמע לן.**

שנינו במשנה: **מת אחד מהן** — מן ספיקי הבכורות — **רבי טרפון אומר: יחלוקו:**

ומקשינן: הרי רבי טרפון עצמו סובר שינתן הבריא לכהן ומשום שמסתמא הוא הבכור, ואם כן, כשמת אחד מהן **אמאי יחלוקו!**?

והרי ניהוי: **אי שמן מית, ודאי דכהן הוא דמית, שהרי השמן יוצא ראשון לדעת רבי טרפון, והאי דאיכא** [והבהמה הנמצאת] **דבעל הבית היא. ואי כחוש מית, ודאי דבעל הבית מית** שהוא היוצא אחרון ואינו בכור, **והאי דאיכא בריא** — **דכהן הוא!**⁽²⁾

אמר רבי אמי: חזר בו רבי טרפון.

שנינו במשנה: **מת אחד מהן, רבי טרפון אומר יחלוקו. רבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה:**

אמר רבי חייא בר אבא אמר רבי יוחנן: משל דרבי טרפון למה הדבר דומה: לשנים שהפקידו בהמות אצל רועה ומתה אחת הבהמות ואין אנו יודעים של מי מתה, שמניח רועה את הבהמה הנמצאת ביניהם כדי שיחלקוה ומסתלק, שהרי אין לנו לומר המוציא מחבירו עליו הראיה, כי אין כאן מי שמוחזק יותר, ולפיכך יחלוקו. ואף רבי טרפון שאמר יחלוקו, באופן שלא יתכן

מתנות!?! וצריך לומר, שזה הוא עיקר כוונת הגמרא בתירוצה, אף שהלשון לא משמע כן כל כך.

2. לעיל בעמוד א הובא בשם החזון איש, שסברת רבי טרפון שהיפה יוצא ראשון אינו רוב גמור, אלא מדין "צדק משלך ותן לו". אך

דאיתקש לצבי ואיל בפירקא קמא.

1. לכאורה אינו מובן, שהרי ודאי גם ללא דברי רבי מאיר יכול הכהן לבוא עליו משני צדדין, ולהוציא מטעם זה הוצרך רבי יוסי לומר ולחדש דעשו את שאינו זוכה כזוכה, ועדיין יתכן שרבי מאיר חלק על זה כדי שלא תשתכח תורת

באופן אחד — במאי פליגי?!

וכי רבי עקיבא פליג בשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ומסתלק. וכי רבי טרפון פליג באחד שהפקיד אצל בעל הבית שיחלוקו?!

אמר רבא, ואיתימא רב פפא:

הכל מודים בשנים שהפקידו אצל רועה, שמניח רועה ביניהם ומסתלק. והכל מודים באחד שהפקיד אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה —

לא נחלקו אלא שהנמצאת היא בחצר בעל

לומר המוציא מחבירו עליו הראיה הוא שאמר, ובכגון שאין הבהמה החיה נמצאת ביד הישראל, וכגון שנמסרה לרועה.⁽³⁾

ומשל דרבי עקיבא למה הדבר דומה: לאחד שהפקיד אצל בעל הבית, ומת אחד מהן והספק הוא אם של מפקיד מת או של בעל הבית מת, שהמוציא מחבירו עליו הראיה, כיון שהבהמה החיה הרי היא ברשותו של בעל הבית. ואף רבי עקיבא בכגון זה — שהבהמה נמצאת ברשותו של ישראל היא — הוא שאמר המוציא מחבירו עליו הראיה.⁽⁴⁾

שואלת הגמרא: אלא אם כן, — שלא נחלקו

יתכן חזקת מרא קמא, ואף שבהיותו במעי אמו היה של הבעלים, ומשום ש"במעי אמו הוה ליה דבר שלא בא לעולם, וכמו שכתב בשולחן ערוך סימן רט, ואם כן, לא הוי דבעלים אלא אגב אמו, וגם בחידושי פני יהושע שם [בבבא מציעא דף ו'] הביא בשם הרשב"א בתשובותיו, דגבי בכור לא חשיב חזקת מרא קמא."

ושוב כתב לדון בשב שמעתתא שם, שיש לתלות את הנידון אם שייך חזקת מרא קמא בכור, בנידון שבגמרא חולין ס: אם בכור מכאן ולהבא הוא קדוש, דהיינו, משעת יציאת רובו, וקודם יציאת רובו המיעוט שיצא חולין גמורים, ואם כן, על כל פנים חזקת בעלים ממש אית להו במיעוט אשר יצא, וממילא כולו נגרר אחריו, לפי שאי אפשר לחלקו ולומר מקצתו בכור ומקצתו אינו בכור. אבל למאן דסבירא ליה למפרע קדוש, אם כן, אם הוא בכור מעולם לא היה לו חזקת מרא קמא, דבשעה שנוולד ספיקו עמו.

4. לכאורה היה נראה לפרש את לשון הגמרא "משל דרבי טרפון למה הדבר דומה", ו"משל

הקשה החזון איש שם: אם כן, מאי מקשה הגמרא כאן, והרי כיון דמית אחד מהם לא שייך בזה "צדק משלך", ואפשר, דבמקום יחלוקו סברא זו מכרעת, אי נמי כיון שהוקבע כבר חלקו של כהן, הוי כמית לאחר שנתנו.

3. ראה מהרי"ט אלגאזי כב א, שנתקשה בענין זה למה לא נעמידנו על חזקת מרא קמא, שהרי קודם שיצא מרחם אמו היה של הישראל, ומטעם זה נאמר שהעומד לפנינו הוא של הישראל.

ואולם החזון איש בכורות יט יב נקט, דכיון דאחד מהם ודאי בכור אין כאן חזקת מרא קמא. נויש להעיר בזה, שאילו היה הספק מחמת התערובת, ודאי מסתברא שלא יתכן לדון בזה חזקת מרא קמא, אבל כאן אין הספק מחמת התערובות אלא על כל אחד ואחד אנו דנים בנפרד אם נתקדש בכורה — כי הוא יצא ראשון — או שלא נתקדש, ולכאורה שפיר יש לומר שעל כל אחד יש חזקת מרא קמא, וזו היא סברתו של מהרי"ט אלגאזין.

וראה עוד בשב שמעתתא ד ה, דבככור לא

הבית זנמסרו כל בהמותיו של הישראל לרועה כהן. ויסוד מחלוקתם:

רבי טרפון סבר: אקנויי קא מקני ליה ישראל — לרועה הכהן — מקום בחצירו כדי

שיזכה הכהן בבכורות מיד כשיולדו, דניחא ליה לישראל דליתעביד מצוה בממוניה, שיגדלו בכורותיו של כהן בחצירו,⁽⁵⁾ וממילא הוה ליה כשנים שהפקירו אצל רועה, שמניה רועה ביניהן ומסתלק, שהרי

דרכי עקיבא למה הדבר דומה, דהיינו: אילו היו מפקידים אצל רועה בזה היה מסתבר סברת רבי טרפון, ואילו היו מפקידים אצל בעל הבית בזה היה מסתבר סברת רבי עקיבא. אבל רש"י ביאר כפי שנתבאר בפנים.

5. א. נתבאר על פי לשון רש"י. וביאר החזון איש בכורות יט יג, דתרתו מילי יש כאן: אחד, דמקני ליה חצירו דליקני ליה בכור, וגם אחר כך מקנה ליה לגדלם שם. ובאחד לא די, דאי מקנה ליה חצירו בשעת לידת הבכורים, ואחר כך שבה החצר לבעלים, אם כן, בשעה שמת אחד מהן ונולד הספק, הנשאר נמצא בחצר הבעלים ולא בחצר השותפין. ואם לא משאיל לקנות הבכורות, אף על גב דמשאיל לו אחר כך לגדלם אכתי הכא לא זכה הרועה [הכהן] באחד מהן, וכשמת אחד מהן דינו של בעל הבית עם השבט ולא עם הרועה ואין כאן חצר השותפין, ולכך בעינן תרתי. [ואם תאמר: הרי כדי שיגדל הכהן בכורות בחצירו אינו צריך להקנות לו, ואדרבה בלא הקנאה עדיף טפי דמגדל בחצירו ממש בחצר שאין לו חלק לכהן כי אם בחצר שכולו שלו?! ראה היטב במהרי"ט אלגאזי כב ג ד"ה איכרא מה שכתב שם בביאור דעת רבינו גרשום, אלא שמהרי"ט אלגאזי אינו מבין בדעת רש"י כמו שהבין החזון איש, וכמתבאר מדבריו שם בד"ה ועוד יש לעמוד, ראה שם היטב].

והוסיף: ונראה, דבשעה שמקנה לו לזכות בבכורות בעינן שיקנה לו כל החצר, דאי לא מקנה לו רק שישתמש יחד עם בעל הבית, הוה ליה חצר השותפין שאין קונין זה מזה, וכדאמר

בבא בתרא פד ב, וכמו שכתב בקצות החושן קעו א, ואף על גב שאין לבעלים רק טובת הנאה, מכל מקום מיקרי נותן, עיין בבא מציעא יא ב, אבל לענין שלא יהא בעל הבית מוחזק סגי בשותפות.

אבל הריטב"א בבבא מציעא [לו ב, הובאו דבריו במהרי"ט אלגאזי כב ג] כתב: רבי טרפון אומר אקנויי אקני ליה מקום בחצירו למקני ההוא בכור כיון דהוא רועה דיליה, דניחא ליה דליתעביד מצות נתינת הבכור, והילכך יד בעל הבית ויד כהן שוה בחצר, ואין נקרא הכהן מוציא מיד בעל הבית, אלא מוחזק כמוהו, ולכך יחלוקו.

וביאר מהרי"ט אלגאזי שם: דכיון דילדה שני זכרים ולא ידעינן איזה מהם בכור, אי מקיים מצות נתינה על ידי שיתן לו אחד מהם ויזכה בו במשיכה, אינו מקיים מצות נתינה, דאפשר דהפשוט נתן לו, אבל במקנה לו מקום בחצר וזוכה באחד מהם מדין חצר, קיים מצות נתינה לגמרי, דחצירו קונה לו אותו שהוא הבכור בודאי, דלא סבירא ליה להריטב"א דהמצוה הוא מה שמגדל בכור כהן בחצירו כדברי רש"י, דסבירא ליה, דמצוה דקאמר הש"ס היינו מצות גידול בכור כהן. [ויש להעיר, דכנראה הריטב"א לא גרס "בממוניה" שהוא כתוב בספרים שלנו במוסגר, ואילו רש"י גרס כן, כמבואר בדבריו].

ומתבאר עוד מהריטב"א, שהכהן קונה את הבכור על ידי חצירו המשותפת לו ולבעל הבית, ודלא כמו שכתב החזון איש שהוא מקנה לו את החצר לגמרי כדי לקנות את הבכור. ואם כן, באמת חזרה קושיית החזון איש למקומה: הרי

אין כאן מוציא מחבירו כי חצר של שניהם היא. (6)

ורבי עקיבא סבר: כיון דאית ליה לישראל

פסידא מזה בספק בכור או בספק מת, שהרי על ידי הקנאה זו אין הוא יכול לומר לכהן המוציא מחבירו עליו הראיה, לפיכך לא מקני ליה מידעם [כלום], ואם כן, הוה ליה

חצר השותפין אין קונים זה מזה. וכבר עמד מהרי"ט אלגאזי באות ד שם על קושיא זו בין לרש"י ובין להריטב"א, והוסיף שם: דאם נאמר דמקנה לו כל החצר כדי שיוכל לזכות בו מדין חצר, אם כן, הרי אינו עומד ברשות שניהם אלא ברשות הכהן בלבד עומד, ואמאי יחלוקו. וראה מה שכתב שם ליישב.

ב. בפשוטו מייירי בככור תמים, ומבואר מזה, דככור תמים נותן אותו הישראל לכל כהן שירצה, כן הוכיח בקהלות יעקב סימן כו, אלא שכתב לדחות, דאירי בזמן הזה דליכא כהני משמר, ואז בודאי נותנו לכל כהן שירצה.

ג. כתבו התוספות: אקנויי קא מקני ליה מקום בחצירו: ואפילו בלא קנין קא קני, דגמר ומשעבד ליה חצירו. [וראה רש"ש שהביא לזה כמה דוגמאות מן הש"ס]. אי נמי: כמה פעמים הרועה פותח ונועל כדאמר גיטין עז ב "תיזיל איהי ותיחוד ותפתח" [ותקנה בזה את החצר, הרי מבואר שחזקה היא לקנות את החצר], וברשות בעל הבית קא מחזיק.

6. כתב רש"י במשנה על מה ששינוי בסיפא "זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום": דשמא נקבה יצאה תחילה והמוציא מחבירו עליו הראיה, והכא אפילו רבי טרפון מודה, דהתם הוא דפליג משום דוודאי חד מינייהו לכהן, הילכך יפה כחו לחלוק בשוה, אבל הכא הורע כחו דשמא לא שייכא בכורה כלל.

ומהרי"ט אלגאזי כב א ביאר דברי רש"י: דזה דומה למאי דאמרין בעלמא, דלדעת הרמב"ם שספק דאורייתא לקולא מן התורה, זה הוא דוקא כשאין חזקת איסור וגם לא הוקבע

איסורא, וכגון בחתיכה משתי חתיכות אחת של שומן ואחת של חלב, גם הרמב"ם מודה שספיקו לחומרא מן התורה. נמצא כפי זה, ד"הוקבע איסורא" הוא כמו "איתחזק איסורא", ואם כן, הכא נמי, אף דבספק שמא הנקיבה יצאה תחילה אמרין המוציא מחבירו עליו הראיה, כיון דבעל הבית יש לו חזקת ממון [כוונתו לחזקת מרא קמא וכפי שהובא בהערה לעיל משמון], מכל מקום בשני זכרים דודאי חד מינייהו בכור לכהן, כיון דהוקבע זכות ממון לכהן בשני זכרים אלו, הרי שכנגד חזקת ממון של בעל הבית לכהן שכנגדו נמי יש חזקת ממון, שהרי הוקבע זכות ממון לכהן דכחזקת ממון דמי, ומשום הכי יחלוקו. [ויש להעיר במה שדימה איקבע איסורא לחזקה, שהרי כשיש חזקה להרמב"ם אינו מטעם ספק לחומרא, אלא משום דאזלין בתר חזקה. וכן למאן דאמר בכריתות יז ב דאשם תלוי לא מחייבינן אלא בחתיכה משתי חתיכות דאיקבע איסורא, מכל מקום כשיש חזקה אינו מביא אשם תלוי, הרי דחזקה אלימא מאיקבע איסורא, אם כי מצינו גם דחזקה חשוב כמו איקבע איסורא כשאין שם דין חזקה ממש, ראה היטב בתוספות כתובות כב ב ד"ה באשם תלוי, בנין שנים אומרים נתגרשה ושנים אומרים לא נתגרשה, ובדבריהם שם בד"ה הבא עליה באשם תלוי קא].

וראה עוד בחזון איש בכורות יט יב, שכתב, דאם כי כשיש בכור ודאי לא תיתכן חזקת מרא קמא [דלא כמהרי"ט אלגאזי דלעיל], מכל מקום בזכר ונקבה יש כאן חזקת מרא קמא. [ולכאורה דברי רש"י סותרים דבריו, כי לא משמע להעמיס בדבריו את סברת החזון איש].

כאחד שהפקיד אצל בעל הבית, שהמוציא מחבירו עליו הראיה.⁽⁷⁾

מתניתין:

שתי רחליו שלא ביכרו, והשכים ומצא שילדו שני זכרים, הרי זה נותן את שניהם לבחן, כי אנו תולים שכל אחת ילדה בכור, ולא ילדה האחת את שניהם והאחת טינפה ונימוח הולד.

ואם ילדו זכר ונקבה, הרי זה נותן את הזכר לבחן, שהרי שני האמהות לא ביכרו.

ואם ילדו שני זכרים ונקבה ואין ידוע מי ילדה את מי ואם קדמה הנקבה, הרי זה נותן אחד לו ואחד לבחן כי האחת ילדה בכור והשניה ספק בכור.

רבי טרפון אומר: הכהן בורר לו מבין שני הזכרים את היפה.⁽⁸⁾

רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן, כלומר הכהן יטול את הכחוש.

והשני — שהוא ספק בכור — ירעה עד שיפתאב ויאכלנו הישראל.⁽⁹⁾

וחייב הישראל במתנות דברי רבי מאיר,

הוא מזה שיצא לבדו, ואם כן, הבריא הוא הבכור הודאי. ובהמשך המשנה גם כן, כיון שהאחת ביכרה ואחת לא ביכרה מסתבר שהבריא יותר נולד למי שעדיין לא ביכרה. וכמבואר בגמרא כאן סברות אלו. וראה תפארת ישראל במשנה הקודמת על דברי רבי טרפון.

ב. הנה לעיל מבואר שחזר בו רבי טרפון כשאמר גבי מת אחד מהן שיחלוקו. ואם כן, צריך לומר, שמתחילה נחלקו בכל אופני המשנה הקודמת ואופני משנתנו כשלא מת אחד מהן, ואחר כך נחלקו בכל האופנים כשמת אחד מהן, ורבי לא סידר את הדברים כדרך שנשנו בבית המדרש.

9. במשנה הקודמת הובא בהערות בשם הרש"ש, ד"והשני ירעה עד שיסתאב" מדברי רבי עקיבא הוא, אבל לרבי טרפון כיון שאנו מניחים שהיפה היא הבכור, אם כן, השני ודאי חולין.

ואולם העיר הרש"ש שם, דבפשוטו אין זה שייך אלא במשנה דלעיל, ברחל אחת שילדה שני זכרים, אבל במשנתנו דמיירי בשתי רחלות, מודה רבי טרפון שהשני ירעה עד שיסתאב, כי אף שידוע לנו שהיפה נולד לבדו, מכל מקום

7. מחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא נתבארה על פי רש"י. אבל מהרמב"ם — בכורות ה הלכה ו נראה שהוא מפרש באופן אחר, ראה שם. וראה עוד בהלכה א שם שכתב הרמב"ם: מת אחד מהן אין לבחן כלום, שזה החי ספק הוא והמוציא מחבירו עליו הראיה. וכתבו שם מהר"י קורקוס והכסף משנה, שמחלוקת רבי טרפון ורבי עקיבא היא, ופסק כרבי עקיבא, והוא צריך ביאור, שהרי לא נחלקו אלא באופן מסוים ולא בסתם מת אחד מהן, כמבואר בסוגיין, וראה לחם משנה שם, וספר המפתח.

8. א. וכן מבואר בהמשך המשנה גבי שתי רחלות שהאחת ביכרה והאחת לא ביכרה וילדו שני זכרים, שלרבי טרפון נוטל הכהן את היפה. והנה כדן זה אמר רבי טרפון במשנה הקודמת, ברחל אחת שילדה שני זכרים, שאין ידוע מי הבכור, ונתבאר טעמו בגמרא לעיל, שהוא משום שהבריא יוצא תחילה ומסתמא הוא הבכור. וטעם זה לא יתכן כאן ולא בהמשך המשנה, שהרי נולדו שני הזכרים לשתי רחלות, ומה בכך שהאחד בריא מחבירו!?

אך הביאור הוא, דמי שיצא עם תאומה חלוש

ורבי יוסי פוטר, ונתבאר טעמם בגמרא לעיל.

מת אחד מהן: רבי טרפון אומר: יחלוקו. רבי עקיבא אומר המוציא מחבירו עליו הראיה. ונתבאר בגמרא לעיל באיזה אופן נחלקו וטעמיהם.

ואם ילדה שתי נקבות וזכר, או שני זכרים ושתי נקבות שבשני אופנים אלו יתכן שאין כאן בכור כלל, אין כאן לכהן כלום.

ואם היו לו בעדרו שתי רחלות אחת כבר ביכרה ואחת לא ביכרה, והשכים ומצא שילדו שני זכרים שהאחד בכור והשני אינו בכור: אחד לו ואחד לכהן.

רבי טרפון אומר: הכהן בורר את היפה. (10)

רבי עקיבא אומר: משמנין ביניהן. כלומר, יטול הכהן את הכחוש.

והשני שביד הישראל ירעה עד שיסתאב.

וחייב זה שביד הישראל במתנות, רבי יוסי פוטר.

שרבי יוסי אומר: כל שחליפיו ביד כהן, היינו כגון ספק זה שנטל הכהן את השני בחליפתו ותמורתו של הבכור, הרי זה פטור

מן המתנות, ומשום שעשו את שאינו זוכה כזוכה, וכמבואר בסוגיא לעיל על המשנה הקודמת. ורבי מאיר מחייב, אף שחליפיו ביד כהן.

ואם מת אחד מהן: רבי טרפון אומר יחלוקו, ורבי עקיבא אומר: המוציא מחבירו עליו הראיה, וכפי שנתבאר בסוגיא לעיל באיזה אופן חלקו וטעמיהם.

ואם ילדו זכר ונקבה אין כאן לכהן כלום.

גמרא:

צריכא המשנה להשמיענו את מחלוקת רבי עקיבא ורבי טרפון אם נוטל הכהן את היפה או את הכחוש בכל שלשת האופנים:

דאי אשמועינן קמייתא — היינו ברחל אחת שילדה שני זכרים יפה וכחוש — הייתי אומר: בההיא קאמר רבי עקיבא שאינו נוטל את היפה, משום דתרי מחדא [משום שהשנים יצאו מאחת] ואין מוכרח שהיפה היא היוצאת ראשונה, אבל שתי רחלים שלא ביכרו, דתרי מחדא וחד מחדא [שנולדו שנים מאחת ועוד אחד מאחת], אימא מודי ליה רבי עקיבא לרבי טרפון דהך דילידא חד שביח טפי [שהיולדת אחד, משובח הולד יותר].

השני הזכרים מאחת ודאי יצא היפה תחילה, ואפילו תמצי לומר דהיפה נולד יחידי, שמא מהשנים יצאה הנקיבה תחילה. וראה עוד שם.

10. ראה מה שנרשם בהערה על דברי רבי טרפון שברישא.

שמה אף הכחוש בכור הוא כי נולד קודם לנקבה. ונבהמשך המשנה דמיירי באחת ביכרה ואחת שלא ביכרה, לא ירעה השני עד שיסתאב לרבי טרפון, כי אי אפשר שיהא בכור אם היפה הוא הבכור].

אלא שכתב לצדד, שלרבי טרפון לא ירעה השני עד שיסתאב, כי ספק ספיקא הוא: ספק

רבי עקיבא אומר: שניהן אינן בכור, הראשון: משום שאינו "פטר רחם", שהרי לא יצא דרך רחם, וחשני: משום שקדמו אחר ואף שלא יצא הראשון דרך רחם.

גמרא:

מפרשת הגמרא: במאי קמיפלגי רבי טרפון ורבי עקיבא?

רבי טרפון מספקא ליה: אם בכור לדבר אחד — היינו יוצא דופן שהוא ראשון לולדות אך אינו ראשון לרחם, וכן הבא אחריו שהוא בכור לרחם ואינו בכור לולדות — אי הוי בכור, אי לא הוי בכור, ולכן שניהם ירעו עד שיסתאבו, שכל אחד הוא בכור לדבר אחד.⁽¹⁾

ורבי עקיבא פשיטא ליה, דבכור לדבר אחד לא הוי בכור.⁽²⁾

תנו רבנן בין המידות שהתורה נדרשת בהן: "מכלל הצריך לפרט [שהכלל צריך שיהא

ואי אשמועינן הא — היינו בלידת שני רחלים תאומים ויחיד — הייתי אומר: רק כהא קאמר רבי עקיבא שאין הכרח שהיפה יצאה לבדה, דתרוייהו לא ביכרו, אבל אחת ביכרה ואחת שלא ביכרה וילדו שני זכרים, אימא מודי ליה רבי עקיבא לרבי טרפון

יט-א דהך דלא ביכרה שביח טפי [שהנולד מן זו שעד כה לא ילדה משובת ויפה יותר], ויקח הכהן את היפה.

ולכך צריכא משנתנו להשמיענו שלרבי עקיבא אין הכהן נוטל את היפה בכל שלשת האופנים.

מתניתין:

יוצא דופן שלא נולד דרך רחם, והבא אחריו דרך רחם:

רבי טרפון אומר: שניהם ספיקי בכור הם, וירעו עד שיסתאבו, ויאכלו כמוזמן לבעלים, ומפרש טעמא בגמרא.

אחר", אבל מה שהראשון אינו בכור אין צריך לטעם זה אלא משום דבעינן "פטר רחם". שאם לא כן — וכוונת המשנה "מפני שאינו פטר רחם", היינו מפני שאינו בכור לכל דבר — למה שינתה המשנה בלשונה שאמרה גבי ראשון "מפני שאינו פטר רחם", ובשני "מפני שקדמו אחר", והיה לה לומר "הראשון מפני שאינו פטר רחם, והשני מפני שאינו ראשון ללידה", ובהכרח לכאורה, דמה שאמרו במשנה "מפני שאינו פטר רחם" הכוונה היא מפני שהתורה אמרה "פטר רחם" וזה אינו פטר רחם. ואף דרבי טרפון לא דריש כן, שהרי מספקא ליה אם בכור הוא [ראה מה שכתבו התוספות בזה בד"ה רישא], מכל

1. משמע דלרבי טרפון מספקא ליה שמא שניהם בכורים, ויש להסתפק: אם הוא משום דמספקא ליה שמא דרשינן "הזכרים" לענין זה, או שבאמת לא דריש [שהרי רבי טרפון עצמו נחלק על רבי יוסי הגלילי במשנה לעיל, ראה תוספות לעיל ט א סוף ד"ה אמר], ומכל מקום מספקא ליה שמא שניהם בכורים.

2. א. לכאורה היה נראה מכח לשון המשנה, דהא דאמרינן דרבי עקיבא פשיטא ליה דבכור לדבר אחד אינו בכור, בא ליתן טעם למה השני — שיצא דרך רחם — אינו אפילו ספק בכור, והיינו דקאמר רבי עקיבא במשנה "מפני שקדמו